

LT

LT

LT

EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA

Briuselis, 26.3.2009
KOM(2009) 143 galutinis

KOMISIJOS KOMUNIKATAS TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

Komunikatas dėl branduolinio ginklo neplatavimo

KOMISIJOS KOMUNIKATAS TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

Komunikatas dėl branduolinio ginklo neplatavimo

1. ĮVADAS

Pastarųjų metų politinė situacija paskatino tarptautinę bendruomenę Jungtinių Tautų (JT), G8 ir kituose tarptautiniuose forumuose sutelkti dėmesį į ginklų platinimo pavojaus mažinimą. Atsinaujinus pasauliniam susidomėjimui branduoline energetika ir augant šalių, svarstančių galimybę įgyvendinti civilinės branduolinės energijos programas, skaičiui, iškilo dar aiškesnis poreikis stiprinti tarptautines ginklų neplatavimo garantijas.

Branduolinio ginklo neplatavimo sutartimi (BGNS)¹ nustatoma bendroji sistema ginklų neplatavimo uždaviniams spręsti, o pagrindinis vaidmuo šioje srityje patikimas Tarptautinei atominės energijos agentūrai (TATENA). JT Saugumo Taryba – tai paskutinė institucija, sprendžianti šurkščiausius neplatavimo įsipareigojimų nevykdymo atvejus.

Šioje srityje Europos Sąjunga, Bendrija ir valstybės narės pagal savo kompetenciją vykdo įvairią veiklą, įskaitant veiksmus Bendros užsienio ir saugumo politikos (BUSP) srityje ir Bendrijos sutartimis paremtus veiksmus. Tokiu būdu ES, turinti didelės patirties branduolinės energetikos srityje ir įvairių priemonių, gali daug prisidėti pasauliniu mastu sprendžiant ginklų neplatavimo uždavinius.

Neseniai paskelbtu komunikatu „Tarptautinio masto problemų, susijusių su branduoline sauga ir saugumu, sprendimas“² Komisija pranešė, kad parengs Tarybai ir Parlamentui skirtą specialų komunikatą apie įvairias, ypač Euratomo sutartyje numatytas ES branduolinio ginklo neplatavimo srityje turimas priemones.

Todėl šio komunikato tikslas – aptarti padėtį pasaulyje, pabrėžiant, kad reikia stiprinti tarptautines ginklų neplatavimo garantijas (2 skirsnis), pristatyti pagrindines šioje srityje ES priemones, visų pirma numatytas Euratomo sutartyje (3 skirsnis), ir aptarti galimus šių priemonių naudojimo būdus, kad, glaudžiai bendradarbiaujant su TATENA, būtų stiprinamos tarptautinės ginklų neplatavimo garantijos (4 skirsnis).

2. PASAULINĖS APLINKYBĖS – BŪTINYBĖ NUSTATYTI DIDESNES TARPTAUTINES NEPLATINIMO GARANTIJAS

Pasaulyje vėl pradedama domėtis branduoline energetika, nes auga energijos paklausa, o taip pat kyla klausimų dėl energijos tiekimo saugumo ir pripažįstama,

---

¹ Sutartis buvo pateikta pasirašyti 1968 m. liepos mėn. ir įsigaliojo 1970 m. kovo 5 d. Iš viso prie sutarties prisijungė 189 šalys, tarp jų ir penkios branduolinį ginklų turinčios valstybės.

² Komisijos komunikatas „Tarptautinio masto problemų, susijusių su branduoline sauga ir saugumu, sprendimas“, COM (2008) 312 galutinis, 2008 05 22.

kad, norint sušvelninti klimato kaitos padarinius, reikia mažinti į aplinką išmetamų CO2 dujų kiekį.

Iš pradžių reikia pažymėti, kad tarptautinėje Branduolinio ginklo neplatinimo sutartyje (BGNS) pripažįstama visų BGN sutarties Šalių teisė branduolinę energiją gaminti ir naudoti taikiems tikslams.

Su branduolinės energijos naudojimu susiję platinimo pavojai gali daugiausiai kilti vykdant dviejų rūšių branduolinę veiklą: urano sodrinimą ir panaudoto branduolinio kuro perdirbimą. Šiai veiklai vykdyti reikalingos labai sudėtingos ir brangios technologijos, kurios ekonomiškai gali būti pagrįstos tik, jeigu yra reikalingos dideliame skaičiui atominių elektrinių.

Atsižvelgdama į šiuo metu augantį susidomėjimą branduoline energija, tarptautinė bendruomenė privalo imtis visų įmanomų veiksmų, kad sumažintų incidentų branduolinio saugumo srityje ir (arba) branduolinių medžiagų ar technologijų panaudojimo netaikiems tikslams pavojų. Taigi, tarptautinė bendruomenė turi užtikrinti, kad ir toliau bus vykdomi su branduoliniu neplatinimu susiję reikalavimai, įskaitant BGNS ir Tatenos normas.

Svarbiausia tarptautinė institucija, atsakinga už branduolinio ginklo platinimo prevenciją, yra TATENA, kuri vykdo BGN sutartimi paremtą saugos veiklą, taiko visapusiškais saugos garantijų susitarimais bei papildomais protokolais paremtą sustiprintos saugos režimą ir turi teisę turėti daliasias branduolines medžiagas. Tarp pastaruoju metu pasauliniu mastu šioje srityje vykdomų veiksmų yra 2008 m. G8 aukščiausiojo lygio susitikime patvirtinta iniciatyva, kuria atkreipiamas dėmesys į ginklų neplatinimo ir (arba) apsaugos, saugos ir saugumo (angl. *safeguards, safety and security* – „3S“) plėtojant branduolinę energetiką svarbą³, JAV Pasaulinės branduolinės energijos partnerystės (GNEP) iniciatyva, Tarptautinis pažangiųjų branduolinių reaktorių ir kuro ciklų projektas (INPRO) ir Pasaulinė kovos su branduoliniu terorizmu iniciatyva.

Be to, 2005 m. buvo priimta Jungtinių Tautų konvencija dėl kovos su branduoliniu terorizmu⁴. Svarbus vaidmuo taip pat tenka Branduolinių tiekėjų grupei, kuri įgyvendina branduolinių eksportuojamų prekių gaires (taip pat žr. 3.2 skirsnį).

Branduolinio ginklo neplatinimo tikslams įgyvendinti ES naudoja keletą priemonių (žr. 3 skirsnį). Be to, ES pirmąją pasaulyje urano sodrinimo ir panaudoto branduolinio kuro perdirbimo technologijų srityse. Todėl svarbu pažymėti, kad Europos urano sodrinimo ir panaudoto branduolinio kuro perdirbimo rinkos yra konkurencingos, patikimos ir skaidrios.

Komunikate „Europos energetikos politika“⁵ Komisija ginklų neplatinimo skatinimą įvardija kaip vieną iš pagrindinių prioritetinių sričių įgyvendinant veiksmingą ES energetikos išorės politiką. Neplatinimo svarba naudojant ir toliau vystant branduolinę energetiką buvo dar kartą patvirtinta komunikate, kuriuo Aiškinamoji

---

³ Pranešimas apie Tarptautinę iniciatyvą dėl „3S“ paremtos branduolinės energetikos infrastruktūros, G8 aukščiausio lygio susitikimas, Hokaidas, Japonija, 2008 07 09.

⁴ Priimta JT Generalinėje Asamblėjoje 2005 m. balandžio 13 d.

⁵ COM (2007) 1 galutinis, 2007 01 10.

branduolinė programa⁶ atnaujinama atliekant antrąją strateginę energetikos apžvalgą⁷. Komisija pabrėžė, kad, norint pasiekti pageidaujamų rezultatų tarptautiniu mastu, reikia stiprinti Euratomo ir Tatenos bendradarbiavimą. Todėl 2008 m. gegužės 7 d. Komisija ir TATENA pasirašė bendrą pareiškimą⁸, kuriuo siekiama sustiprinti abipusį bendradarbiavimą branduolinės energetikos srityje.

Neseniai Europos Parlamente aptariant branduolinę energiją naudojančių valstybių narių išipareigojimus laikytis tarptautinių saugumo ir ginklų neplatinimo standartų, buvo dar kartą patvirtinta ypatinga Euratomo sutarties svarba⁹.

3. PAGRINDINĖS GINKLŲ NEPLATINIMO ZONOJE NAUDOJAMOS ES PRIEMONĖS

Siekdama branduolinio ginklo neplatinimo tikslų, ES naudoja keletą priemonių, kurios yra daugiausiai numatytos pagal BUSP, taip pat ES ir Euratomo sutartyse.

Neplatinimas yra vienas iš pagrindinių BUSP tikslų, ypač nuo 2003 m., kai ES priėmė Europos saugumo strategiją¹⁰, o vėliau – ES kovos su masinio naikinimo ginklų (MNG) platinimu strategiją¹¹. 2008 m. gruodžio mėn. patvirtintoje Europos saugumo strategijos įgyvendinimo ataskaitoje¹² ir 2008 m. gruodžio 8–9 d. Tarybos (Bendrieji reikalai ir išorės santykiai) patvirtintomis Naujomis veiksmų kryptimis kovojant su masinio naikinimo ginklų platinimu¹³ patvirtinama, kad MNG grėsmė toliau auga ir išlieka svarbus ES politinės dienotvarkės klausimas. Akivaizdu, kad, naudodamasi skirtingomis Bendrijos priemonėmis ir strategijomis, Komisija atliks svarbų vaidmenį įgyvendinant Naujas veiksmų kryptis. ES taip pat labai palaikė JT Saugumo Tarybos Rezoliuciją 1540¹⁴, o Tarybos bendraisiais veiksmais remiami Tarptautinės atominės energijos agentūros veiksmai.

Be to, EB sutartimi ir Euratomo sutartimi pagrįstos Bendrijos priemonės, visų pirma Bendradarbiavimo priemonė branduolinės saugos srityje (INSC¹⁵), Pasirengimo narystei priemonė (PNP¹⁶) ir Stabilumo priemonė (SP¹⁷), suteikia galimybę neplatinimo srityje bendradarbiauti su trečiosiomis šalimis. Visų ES priemonių ryšiai ir sąveika, visų pirma su Stabilumo priemone, yra būtini MNG strategijai veiksmingai įgyvendinti.

⁶ COM (2008) 776 galutinis, 2008 11 13.

⁷ COM (2008) 781 galutinis, 2008 11 13.

⁸ Pranešimas spaudai IP/08/719, 2008 05 07.

⁹ Europos Parlamento pranešimas dėl įprastinių energijos šaltinių ir energetikos technologijų, A6-0348/2007 galutinis, 2007 09 26.

¹⁰ „Saugesnė Europa geresniam pasauliui“, priimta Europos Vadovų Tarybos 2003 m. gruodžio 12 d.

¹¹ Tarybos dokumentas Nr. 15708/03, 2003 12 12.

¹² Tarybos dokumentas Nr. S407/08, 2008 12 11.

¹³ Tarybos dokumentas Nr. 17172/08, 2008 12 17.

¹⁴ Dėl masinio naikinimo ginklų platinimo prevencijos, priimta JT Saugumo Tarybos 2004 m. balandžio 28 d., S/RES/1540 (2004).

¹⁵ 2007 m. vasario 19 d. Tarybos reglamentas (Euratomas) Nr. 300/2007, nustatantis bendradarbiavimo branduolinės saugos srityje priemonę, OL L 81, 2007 3 22.

¹⁶ 2006 m. liepos 17 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1085/2006, nustatantis Pasirengimo narystei pagalbos priemonę, OL L 210, 2006 7 31.

¹⁷ 2006 m. lapkričio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1717/2006, nustatantis stabilumo priemonę, OL L 327, 2006 11 24.

Pasinaudodama Stabilumo priemone, Komisija remia trečiųjų šalių mokymo programų rengimą ir pagalbos vystymą chemijos, biologijos, radiologijos ir branduolinėje (ChBRB) srityse. Iki šiol didžiausias dėmesys buvo skiriamas buvusios Tarybų Sąjungos valstybėms. 2009–2011 m. ES parama šioms šalims bus konsoliduota ir pagalba, visų pirma branduolinėje ir biologijos srityse, bus skirta naujiems svarbiems regionams, įskaitant Pietryčių Aziją, Artimuosius Rytus ir kai kurias Afrikos dalis. Įgyvendinant JT Saugumo Tarybos Rezoliuciją 1540, bus remiama Tatenos branduolinio kuro rezervo sukūrimo iniciatyva, samdomi anksčiau MNG srityje dirbę mokslininkai, kovojama su branduolinių medžiagų kontrabanda, įskaitant apgaulingą finansinę veiklą, ir teikiama pagalba eksporto kontrolės sistemos ir sienų stebėsenos veiksmingumui gerinti. Šią veiklą padės vykdyti Jungtinių tyrimų centrų (JTC) patirtimi besiremiantys regioniniai ChBRB kompetencijos centrai. Stabilumo priemonė, kurios įgyvendinimui 2007–2013 m. skirta apie 300 mln. EUR, yra didžiausia neplatinimo srityje taikoma priemonė, naudojama kartu su kitomis ES priemonėmis ChBRB saugos ir saugumo kultūrai pasaulyje plėtoti.

Nuo pat pradžių pagrindinis Euratomo sutarties tikslas buvo taikingas branduolinės energetikos vystymas. Todėl daugelyje sutarties nuostatų yra numatyta veikla ir institucijos, kurios prisideda prie branduolinių medžiagų neplatinimo, įskaitant ir tarptautiniu lygmeniu, kuriuo Bendrija gali derėtis ir priimti susitarimus su trečiosiomis šalimis ir tarptautinėmis organizacijomis (Euratomas, X skyrius). Pagrindinės su Euratomu susijusios veiklos, kuria siekiama įgyvendinti neplatinimo tikslus, sritys:

3.1. Saugos priemonės

Euratomo saugos priemonės Euratomo sutarties VII skyriumi nustatytos dešimtmečiu anksčiau nei BGNS pateikta pasirašyti. Komisijos pareiga yra tikrinti, kad daliosios branduolinės medžiagos (plutonis, uranas ir toris) nebūtų naudojamos ne pagal tikslinę paskirtį, kurią deklaruoja Bendrijos vartotojai – branduolinės energetikos pramonei priklausančios branduolinius reaktorius eksploatuojančios organizacijos, sodrinimo įmonės ir perdirbimo įmonės arba branduolinės energetikos pramonei nepriklausančios organizacijos, tokios kaip tyrimų centrai ir medicinos institutai. Branduolinės saugos priemonės (patikrinimai ir su jais susijusi branduolinių medžiagų apskaita) yra pagrindinis būdas apsisaugoti nuo branduolinių medžiagų panaudojimo ne pagal paskirtį, t.y. netaikiems tikslams.

Įsigaliojus BGN sutarčiai, Tatenai pavesta užtikrinti, kad branduolinio ginklo neplatinimo įsipareigojimai būtų vykdomi visame pasaulyje.

Euratomo saugos priemonių sistema naudojama kaip visų ES valstybių narių bendroji branduolinių medžiagų apskaitos ir kontrolės sistema¹⁸, skirta vidaus reikmėms ir taikoma pagal saugos garantijų susitarimus su TATENA. Šiuos pagrindinius saugos garantijų susitarimus sudarė Europos Sąjungos valstybės narės, Euratomas ir TATENA.

---

¹⁸ Įskaitant branduolinę medžiagą, branduolinį ginklą turinčių valstybių naudojamą civiliniame branduolinio kuro cikle.

Todėl TATENA inspektoriai tikrina ir ES branduolinius objektus. TATENA ir Euratomo inspekcijos glaudžiai bendradarbiauja Europos Sąjungoje įgyvendinant apsaugos priemones. Tikrinimo veikla, vykdoma naudojant bendrą įrangą, yra visapusiškai koordinuojama. Tačiau kiekviena inspekcija parengia nepriklausomas tikrinimo išvadas.

Glaudžiai bendradarbiaujant su TATENA Bendrijoje įgyvendinami saugos garantijų susitarimų su TATENA papildomi protokolai, kuriais papildoma Tatenos saugos garantijų sistema ir taip padedama nustatyti ne tik medžiagų panaudojimą ne pagal deklaruotą paskirtį, bet ir nedeklaruojamą branduolinės srities veiklą.

Visose ES valstybėse narėse galioja atitinkamų saugos garantijų susitarimų papildomi protokolai. Komisija atidžiai stebi, kaip kelios likusios naujos valstybės narės pereina etapą, susijusį su griežtu atitinkamo trišalio saugos garantijų susitarimo, įskaitant Euratomo, Tatenos ir branduolinio ginklo neturinčių ES valstybių papildomą protokolą, laikymusi ir su vėlesniu dvišalių saugos garantijų susitarimų su TATENA taikymo sustabdymu.

Naudodama įvairias Bendrijos priemones, Komisija taip pat remia apsaugos priemonėms skirtų metodikų perdavimą. Nuo XX a. paskutinio dešimtmečio vidurio Komisija, pasinaudodama TACIS, o dabar – BBSSP (bendradarbiavimo branduolinės saugos srityje priemone), visų pirma remia branduolinių medžiagų apskaitos metodikos perdavimą NVS šalyse ir rengiasi tokią paramą teikti ir kitose trečiojoje šalyse.

3.2. Sveikatos ir saugos, fizinės apsaugos, neteisėtos prekybos ir eksporto kontrolė

Turime išgalėjusius, sveikatos ir saugos nuostatomis (Euratomas, III skyrius) grindžiamus teisės aktus dėl radioaktyviųjų medžiagų vežimo tarp valstybių narių¹⁹, dėl didelio aktyvumo uždarytų radioaktyviųjų šaltinių ir paliktųjų šaltinių kontrolės²⁰ ir juos papildančią Branduolinio kuro vežimo direktyvą²¹. Juose visuose numatyta transporto licencijų ir leidimų vežti išdavimo ir pranešimų tvarka, kuria siekiama užtikrinti, kad radioaktyviųjų medžiagų išsigyjimas, naudojimas ar transportavimas būtų tinkamai kontroliuojamas pagal teisės aktus.

Be to, Euratomas prisijungė prie tarptautinės Branduolinių medžiagų fizinės saugos konvencijos²² ir derėjosi dėl Bendrijos kompetencijai priskiriamų Konvencijos pakeitimų. Fizinė sauga taikoma pavojingų krovinių vežimo ir jūrų saugumo srityse, kurios yra tiesiogiai susiję su branduolinių ar radioaktyviųjų medžiagų vežimu.

Pastaraisiais metais Europos Komisija taiko stabilumo priemonę kovos su neteisėta prekyba projektams remti. Šioje srityje sienų valdymo darbo grupė koordinuoja veiksmus su JAV ir TATENA.

---

¹⁹ 1993 m. birželio 8 d. Tarybos Reglamentas (Euratomas) Nr. 1493/93 dėl radioaktyviųjų medžiagų vežimo tarp valstybių narių, OL L 148, 1993 6 19.

²⁰ 2003 m. gruodžio 22 d. Tarybos direktyva 2003/122/Euratomas dėl didelio aktyvumo uždarytų radioaktyviųjų šaltinių ir paliktųjų šaltinių kontrolės, OL L 346, 2003 12 31.

²¹ 2006 m. lapkričio 20 d. Tarybos direktyva 2006/117/Euratomas dėl radioaktyviųjų atliekų ir panaudoto branduolinio kuro vežimo priežiūros ir kontrolės, OL L 337, 2006 12 5.

²² INFCIRC/274/Rev.1.

Tarybos reglamentas Nr. 1334/2000²³, tiesiogiai taikomas valstybėse narėse, yra Bendrijos priemonė, kuri įgalina valstybes nares įgyvendinti savo įsipareigojimus Branduolinių tiekėjų grupei. Komisija stebėtojos teisėmis dalyvauja Branduolinių tiekėjų grupėje ir pirmininkauja pirmiau minėtu reglamentu įsteigtam komitetui, kuris nagrinėja visus įgyvendinimo klausimus. Komisija nuolat teikia pasiūlymus dėl šio reglamento atnaujinimo ir (arba) geresnio suderinimo su mūsų tarptautiniais įsipareigojimais. 2006 m. Komisija pasiūlė pertvarkyti Bendrijos dvejopo naudojimo objektų eksporto kontrolės režimą, taip siekdama sustiprinti jo efektyvumą, didžiausius pažeidimus įtraukti į nusikaltimų sąrašą ir šį režimą suderinti su JT Saugumo tarybos rezoliucijos 1540 nuostatomis.

Komisija rengia ChBRB saugumo politiką, visiškai atsižvelgdama į 2007 m. gruodžio mėn. pateiktas Tarybos išvadas dėl cheminių, biologinių, radiologinių ir branduolinių pavojų. Šią politiką ketinama pristatyti 2009 m. viduryje. Nuo 2008 m. vasario mėn. iki 2009 m. sausio mėn. ES lygmeniu dirbusi ChBRB darbo grupė siekė nustatyti konkrečius ChBRB saugumo Europoje stiprinimo veiksmus. Šią darbo grupę sudarė ekspertai iš valstybių narių valdžios institucijų, privataus sektoriaus, Europolo, Eurojusto ir Europos Sąjungos institucijų.

3.3. Euratomo tiekimo agentūra

Dabartinės Euratomo tiekimo agentūros²⁴ funkcijos ginklų neplatinimo srityje:

- išduoti leidimus sudaryti medžiagų tiekimo sutartis, kai branduolinės medžiagos yra fiziškai importuojamos į Bendriją arba iš jos eksportuojamos;
- tikrinti, kad medžiagų tiekimo sutartys būtų sudaromos tik taikiems tikslams ir kad į visas medžiagų tiekimo sutartis būtų įtraukta apsaugos sąlyga;
- vykdyti Bendrijoje gaminamų branduolinių medžiagų eksporto leidimų išdavimo procedūras²⁵.

Kitas svarbus klausimas – Euratomo sutarties 72 straipsnyje numatyta galimybė sukurti branduolinių medžiagų komercinius ar atsargų rezervus.

Bendrija yra atsakinga už „visas specialias skiliausias medžiagas, pagamintas ar importuotas valstybės narės, asmens ar įmonės, kurioms taikoma [...] nurodyta saugumo kontrolė“ (Sutarties VIII skyrius). Todėl ji yra atsakinga ir už saugos garantijas plačiąja prasme, įskaitant fizines apsaugos priemones.

---

²³ 2000 m. birželio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1334/2000 nustatantis Bendrijos dvejopo naudojimo objektų ir technologijų eksporto kontrolės režimą.

²⁴ Sutarties VI skyriuje numatoma įkurti Tiekimo agentūrą, suteikti jai teisę pasirinkti medžiagas ir sudaryti medžiagų tiekimo sutartis, taip pat numatomas tiekimo saugumas.

²⁵ Išduodama leidimą, Komisija ypač atsižvelgia į šiuos kriterijus: medžiagų naudojimą ne sprogstamiesiems tikslams, TATENA garantijų taikymą, fizinių apsaugos priemonių taikymą, specialių sąlygų taikymą, medžiagas pakartotinai pervežant į kitą branduolinio ginklo neturinčią trečiąją šalį ir vėliau vykdant tokio tipo pakartotinus pervežimus.

3.4. Tyrimai ir Jungtinis tyrimų centras (JTC)

Visos Bendrijos branduolinių tyrimų programos yra paremtos specialiomis tyrimų nuostatomis (Euratomas, I skyrius). Taigi, ginklų platinimo prevencijos klausimas gali būti sprendžiamas plėtojant pažangias su reaktoriais susijusias idėjas. Bendradarbiauti tarptautiniu mastu galima ne tik konkrečių apsaugos priemonių įgyvendinimo, bet ir kitose Euratomo mokslinių tyrimų ir mokymo programos srityse, kurios gali padėti siekti šiame komunikate išdėstytų neplatinimo tikslų.

Pagal Euratomo sutarties 8 straipsnį įkurtas Jungtinis tyrimų centras (JTC) iš pat pradžių yra viena iš institucijų, padedančių Komisijai ir Tatenai. JTC pavesta rengti apsaugos priemonių taikymo metodikas ir vystyti technologijas, mokyti Komisijos bei Tatenos inspektorius ir Tatenoje įgyvendinti Europos pagalbos programą.

Kaip pagrindinės kovoje su neteisėta prekyba organizacijos, JTC buvo paprašyta padėti perduoti „acquis communautaire“ naujoms valstybėms narėms, per plėtos procesą rengiant mokymus jų valdžios institucijoms ir ekspertams.

JTC įkūrė dvi laboratorijas Europos branduolinio perdirbimo įmonėse Prancūzijoje bei Jungtinėje Karalystėje, bendradarbiaudama su TATENA daug prisidėjo prie laboratorijos įkūrimo Japonijoje ir taip įgijo kompetencijos branduolinio kuro ciklo įrenginių apsaugos srityje. Be to, JTC patikėtas TACIS programos techninis įgyvendinimas branduolinio saugumo srityje. Nuo 1994 m. Komisija pagal TACIS programą taip pat teikia didelę pagalbą Maskvos²⁶ ir Kijevo²⁷ mokslo ir technologijų centrams, kurių tikslas – apriboti slaptų žinių, mokslininkų įgytų įgyvendinant MNG programas, platinimą. Sėkmingai paremtos taikios tyrimų veiklos, kuriose dalyvavo 70 000 mokslininkų. Pagal stabilumo priemonę nuolat remiamos NVS šalyse ir kituose regionuose ginklų srityje dirbančių mokslininkų perkvalifikavimo programos.

4. GALIMI TOLESNI VEIKSMAI

Europos Sąjunga, veikdama pagal savo kompetenciją, neplatinimo srityje galėtų imtis šių pagrindinių veiksmų:

- stipriau remti Branduolinio ginklo neplatinimo sutartį, joje numatytas apsaugos priemones ir papildomus protokolus;
- pasinaudodama dvišalėmis Euratomo sutartimis ir atsižvelgdama į priemones, kurių buvo imtasi remiantis 2008 m. gegužės mėn. komunikatu²⁸, plėsti bendradarbiavimą su pagrindinėmis branduolinių ginklų turinčiomis šalimis

---

²⁶ Maskvoje veikiantis Tarptautinis mokslo ir technologijų centras (TMTC) rūpinasi anksčiau ginklų srityje dirbusių Rusijos, Armėnijos, Baltarusijos, Gruzijos, Kazachstano, Kirgizijos ir Tadžikijos mokslininkų įdarbinimu ir perkvalifikavimu. Jis yra valdomas kartu su valstybėmis paramos gavėjomis, ES, JAV, Kanada, Japonija, Korėja ir Norvegija.

²⁷ Ukrainos mokslo ir technologijų centras (MTC) Kijeve rūpinasi anksčiau ginklų srityje dirbusių Ukrainos, Azerbaidžano, Gruzijos, Moldavijos ir Uzbekijos mokslininkų įdarbinimu ir perkvalifikavimu. Jo valdyme taip pat dalyvauja valstybės paramos gavėjos, ES, JAV ir Kanada.

²⁸ Komisijos komunikatas „Tarptautinio masto problemų, susijusių su branduoline sauga ir saugumu, sprendimas“, COM (2008) 312 galutinis, 2008 05 22.

- prisidėti prie pastangų kurti tarptautinę sistemą, pagal kurią šalims, norinčioms plėtoti branduolinę energetiką, bet neturinčioms nuosavų branduolinio kuro ciklo įrenginių, būtų užtikrintas branduolinio kuro tiekimas.

4.1. Paramos Branduolinio ginklo neplatrinimo sutarčiai ir branduolinės apsaugos priemonėms stiprinimas

Pagrindinis neplatrinimo srities prioritetas – toliau teikti ir stiprinti paramą BGN ir branduolinėms apsaugos priemonėms.

Europos Sąjunga, Bendrija ir jų valstybės narės, veikdamos pagal savo kompetenciją ir glaudžiai bendradarbiaudamos su TATENA, turėtų plėtoti bendrą požiūrį į ginklų platinimo pavojus (ypač į šalis, kurios nėra BGN sutarties Šalys, arba, būdamos BGN sutarties Šalimis, neteikia pakankamai šios sutarties įgyvendinimo garantijų) ir taip siekti toliau stiprinti BGNS režimą ir jo patikimumą.

Todėl, visapusiškai pasinaudojant visomis turimomis priemonėmis, reikėtų imtis konkrečių veiksmų, visų pirma:

- stiprinti tarptautinę su branduolinio kuro ciklu susijusios išlaptintos veiklos sistemą;
- padėti įgyvendinti Tarybos išvadas „Naujos Europos Sąjungos veiksmų kryptys kovojant su masinio naikinimo ginklų ir jų siuntimo į taikinių sistemų platinimu“, kuriose pateikiama nuostatų dėl eksporto kontrolės ir kovos su neteisėta prekyba pajėgumų stiprinimo.
- nagrinėti, kokios būtų tinkamiausios sankcijos už trečiųjų šalių arba ES eksportuotojų neplatrinimo įsipareigojimų pažeidimą.

Europos Sąjunga, Bendrija ir jų valstybės narės pagal savo kompetenciją galėtų palengvinti šį procesą ir sustiprinti paramą BGNS visose savo kompetencijos srityse. Pagrindinės priemonės galėtų būti šios:

- sustiprintas bendradarbiavimas su TATENA tarptautinės saugos srityje, kuriam įgyvendinti Komisijai gali padėti daug aukštos kvalifikacijos Euratomo branduolinės energetikos objektų inspektorių, turinčių bendro darbo su TATENA patirtį, be to, ji gali remtis savo patirtimi branduolinių ginklų turinčiose šalyse taikant saugos priemones civiliniais tikslais naudojamoms branduolinėms medžiagoms.
- turėtų būti siekiama visapusiškai laikytis sustiprinto BGNS režimo, stiprinant bendradarbiavimą tarp Bendrijos ir trečiųjų šalių, visų pirma sudarant dvišalius Euratomo susitarimus dėl bendradarbiavimo branduolinės energijos panaudojimo taikiems tikslams srityje (4.2 skirsnis). Pagalba šioms šalims atitinkamose veiklos srityse galėtų būti teikiama pasitelkiant tokias priemones kaip bendradarbiavimo branduolinės saugos srityje priemonė (BBSSP) ir Stabilumo priemonė (SP).
- suteikiant daugiašales kuro tiekimo garantijas turėtų būti griežtai atsižvelgta į visapusišką sustiprinto BGNS režimo laikymąsi.

Vis daugiau šalių plėtoja arba nori plėtoti branduolinės energijos programą, todėl manoma, kad ateityje Tatenai teks spręsti sudėtingus uždavinius ir tam naudoti visus savo išteklius. Galėtų būti ieškoma būdų, kaip padidinti Euratomo techninę paramą ir pagalbą TATENA uždavinių vykdymui, tinkamai atsižvelgiant į šių organizacijų kompetenciją.

4.2. Bendradarbiavimo su pagrindinėmis branduolinį ginklą turinčiomis šalimis vystymas pagal dvišales Euratomo sutartis

Iki šiol Euratomo susitarimai dėl bendradarbiavimo branduolinės energijos panaudojimo taikiems tikslams srityje buvo daugiausiai sudaromi su pagrindiniais tiekėjais (JAV, Kanada, Australija, Kazachstanu) arba vartotojais (Japonija).

Dvišaliai Euratomo susitarimai dėl bendradarbiavimo branduolinės energijos panaudojimo taikiems tikslams srityje visų pirma turėtų būti sudaromi su visomis pagrindinėmis šalimis, norinčioms vykdyti intensyvią prekybą branduolinėmis medžiagomis su ES valstybėmis narėmis ir (arba) ES pramone. Atsižvelgdama į atsinaujinusi susidomėjimą branduoline energetika ir pasitelkdama Euratomo susitarimus su trečiosiomis šalimis, ES galėtų padėti užtikrinti aukšto lygio branduolinį saugumą ir garantuoti visų šalių įsipareigojimą naudoti branduolinę energiją išimtinai taikiems tikslams.

Euratomo sutartyse numatytos įvairios su apsauga, papildomu protokolu ir su visomis atitinkamomis tarptautinėmis konvencijomis susijusios nuostatos, skirtos tokiems aspektams kaip branduolinė sauga, atliekų valdymas ir fizinė sauga. Derėdamasi dėl Euratomo tarptautinių susitarimų ir juos pasirašydama, Bendrija sieks, kad jos partneriai prisijungtų prie visų su šiais susitarimais susijusių tarptautinių konvencijų.

Be to, sudarydama visus naujus Euratomo susitarimus arba iš dalies keisdama galiojančius susitarimus Bendrija siekia, kad kita Šalis įsipareigotų užtikrinti, kad sutartyje numatytos medžiagos arba įranga būtų vežamos pagal Branduolinių tiekėjų grupės gaires. Todėl Bendrijos kilmės produktų pervežimui į trečiąsias šalis gali būti taikomos papildomos sąlygos, kurios leistų sumažinti pavojų, kad medžiagos ar technologijos bus nukreiptos į nepageidaujamas paskirties vietas.

4.3. Pagalba kuriant tarptautinę sistemą, pagal kurią šalims, norinčioms plėtoti branduolinę energetiką, bet neturinčioms nuosavų branduolinio kuro ciklo įrenginių, būtų užtikrintas branduolinio kuro tiekimas

Norint sumažinti platinimo pavojų, būtina griežtai kontroliuoti branduolinio kuro ciklą. Be to, svarbu šalims, norinčioms branduolinę energetiką plėtoti saugiomis ir patikimomis sąlygomis, suteikti galimybę teisėtai gauti branduolinio kuro. Yra pateikta įvairių pasiūlymų, įskaitant ir iš valstybių narių, dėl garantuoto branduolinio kuro tiekimo šalims, kurios neketina turėti savo branduolinio kuro ciklo įrenginių.

Europos Sąjunga galėtų daug prisidėti prie tarptautinio bendradarbiavimo šioje srityje, kadangi Europos branduolinio kuro ciklo technologijos yra pažangiausios ir patikimiausios, ypač urano sodrinimo ir panaudoto branduolinio kuro perdirbimo srityse, kuriose kyla didžiausi platinimo pavojai.

Šiuo klausimu 2008 m. gruodžio 8 d. Taryba savo išvadose²⁹ iš esmės nusprendė paremti Tatenos kontroliuojamo branduolinio kuro rezervo sukūrimą. Kai TATENA Valdytojų taryba nustatys ir patvirtins su rezervu susijusias sąlygas ir aplinkybes, tam Europos Sąjunga galėtų skirti iki 25 mln. EUR. Tuo pačiu metu Taryba teigiamai įvertino Komisijos pasirengimą prisidėti prie šio projekto pasinaudojant atitinkamomis Bendrijos priemonėmis. Siekiant pagreitinoti sprendimų priėmimo procesą, Komisija gali būti įgaliota prisidėti prie kuro rezervo sukūrimo sąlygų ir būdų nustatymo. Vienas iš pagrindinių daugiašalės strategijos privalumų būtų galimybė paskatinti naujus rinkos dalyvius savanoriškai atsisakyti sudėtingų, didelių ir jų poreikių neatitinkančių investicijų ir kartu jiems suteikti papildomas kuro tiekimo saugumo garantijas.

Aktyviai skatindama šią iniciatyvą, Europos Sąjunga gali visapusiškai naudotis turimomis Euratomo³⁰ ir kitomis Bendrijos priemonėmis, tokiomis kaip Stabilumo priemonė ir Branduolinio saugumo priemonė, ir turėtų atsižvelgti tiek į tarptautinių susitarimų ir Euratomo sutarties nuostatas, tiek į sklandų Europos branduolinių medžiagų rinkos veikimą.

Kadangi branduolinio kuro tiekimo saugumas yra būtina sąlyga neplatinimui ir ypač slaptųjų technologijų, tokių kaip sodrinimas, platinimo prevencijai užtikrinti, vienu iš pagrindinių veikėjų šiame procese turėtų tapti Euratomo tiekimo agentūra.

---

²⁹ 2914–as Bendrųjų reikalų tarybos posėdis, 2008 m. gruodžio 8 d.

³⁰ Bendrosioms įmonėms numatytos nuostatos (Euratomas, V skyrius) galėtų būti naudojamos kaip modelis kuriant daugiašalę branduolinio ciklo įmonę. Jose aiškiai numatomas trečiųjų valstybių ar tarptautinių organizacijų dalyvavimas bendrųjų įmonių finansavimo ar valdymo veikloje, taip suteikiant leidimą dalyvauti šalims ne iš ES.